



การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

ปัจจัยที่มีผลต่อต้นทุนการผลิตข้าวของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ในจังหวัดอำนาจเจริญ

Factors Effecting to The Cost of Rice Production by Farmers in Large Agricultural Land Plot
in Amnat Charoen Provinceอรอนงค์ แสงอ่อน (Onanong Saeng-on)¹ เบนจมาศ อยู่ประเสริฐ (Benchamas Yooprasert)²บำเพ็ญ เขียวหวาน (Bumpen Keowan)³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรแปลงใหญ่ (2) ความรู้ด้านการเกษตรของสมาชิกแปลงใหญ่เกี่ยวกับกระบวนการผลิตข้าวในรูปแบบการส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่ (3) สภาพการส่งเสริมในกิจกรรมการดำเนินการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ (4) เปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อต้นทุนการผลิตข้าวของเกษตรกรแปลงใหญ่ (5) ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อต้นทุนการผลิตข้าวของเกษตรกรแปลงใหญ่ ประชากรที่ศึกษา คือ เกษตรกรกลุ่มนิคมการเกษตรบูรณาการข้าวตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ มีสมาชิกจำนวน 250 คน ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 157 ราย จากการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงกับคณะกรรมการกลุ่ม และสุ่มแบบง่ายกับสมาชิก เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้คือ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test ผลการวิจัย พบว่า (1) เกษตรกร ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 53.32 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีแรงงานในครัวเรือน เฉลี่ย 2.92 คน พื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 19.14 ไร่ (2) เกษตรกร มีความรู้ความเข้าใจด้านการเกษตรเกี่ยวกับกระบวนการผลิตข้าวในรูปแบบการส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่ ในระดับมากที่สุด ซึ่งมีความรู้เรื่องการลดต้นทุนการผลิตมากที่สุด (3) เกษตรกรได้รับการส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรโดยการเยี่ยมเยียนในพื้นที่ ได้รับการถ่ายทอดความรู้เรื่องการจัดการโรคและแมลงในระดับมาก ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในส่วนปลายน้ำ มากที่สุด และเกษตรกรต้องการให้ส่งเสริมผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ส่วนประเด็นเนื้อหาที่เกษตรกรต้องการให้ส่งเสริม คือ การผลิตให้ได้ผลผลิตตรงตามความต้องการของตลาด และยังต้องการให้ภาครัฐสนับสนุน ในส่วนของกลางน้ำ (4) ปัจจัยด้านการผลิตก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยค่าใช้จ่ายจากการใช้ปุ๋ยอินทรีย์มีความแตกต่างมากที่สุด ปัจจัยด้านการตลาด เกษตรกรมีการจำหน่ายผลผลิตในรูปของข้าวเปลือก เกษตรกรร้อยละ 53.2 ไม่ได้รับมาตรฐานสินค้า ปัจจัยด้านการส่งเสริม เกษตรกรได้รับถ่ายทอดความรู้จากเจ้าหน้าที่ เรื่อง เทคโนโลยีการลดต้นทุนและการเพิ่มประสิทธิภาพ เฉลี่ย 3.77 ครั้ง/ปี เกษตรกรนำความรู้เรื่องการจำหน่ายผลผลิตร่วมกัน ไปใช้มากที่สุด (5) ภาพรวมปัญหาเกี่ยวกับการผลิตข้าวของเกษตรกรแปลงใหญ่อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ปัญหาด้านการเพิ่มคุณภาพผลผลิต มีข้อเสนอแนะให้ภาครัฐสนับสนุนการนำเทคโนโลยี มาใช้ในการผลิต

คำสำคัญ ต้นทุนการผลิตข้าว เกษตรกรนาแปลงใหญ่ จังหวัดอำนาจเจริญ

¹ นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช on.love.on@hotmail.com

² รองศาสตราจารย์ ดร.ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช yoobench@hotmail.com

³ รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช agasysom@stou.ac.th



การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

Abstract

The purposes of this research were to study. (1) socio-economic condition of farmers in large agricultural land plot. (2) knowledge relete of the converting members on the rice production process in the form of agricultural extension (3) the activities related to the promotion of the agricultural extension. (4) the cost of rice production. (5) comparison of factors affecting rice production cost of farmers in large agricultural land plot. (6) problems and suggestions on rice production cost of large agricultural land plot. The study population was farmers in Kham Pra Tambon, Hua Taphan District, Amnat Charoen Province. There were 250 members. The sample size was 157 persons and randomly with members. The tool used is the interview form the statistics used were frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, and multiple regression. From the research study were as follows: (1) The average age of the farmers was 53.32 years. Primary education the average household labor was 2.92 persons. Average farm area was 19.14 rai. (2) Farmers had knowledge about to the agricultural production in the form of agro-promotion. At most levels (3) Farmers were promoted by agricultural extension officers by visiting the area. Knowledge of disease management and insect management at the high level. Farmers receive the most support from the downstream sector. The content that farmers want to promote is the production to meet the needs of the market. And farmers have a need for government support. (4) Factors of production before and after the project. There was a statistically significant difference at 0.05 level. The cost of using organic fertilizer was the highest. Marketing Factors Farmers sell their produce in the form of paddy. 53.2% of farmers did not receive the standard. Promotion factor the farmers received the knowledge from the staff of the technology for cost reduction and efficiency improvement 3.77 times per year. Product distribution together. (5) The problem of rice production in the large scale is the problem of productivity improvement. Farmers have suggested that the government support technology adoption. Used in production.

Keywords: Cost of rice production, Farmer of large agricultural land plot, Amnat Charoen Province



การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

บทนำ

การผลิตสินค้าเกษตร มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีการแข่งขันกันในเรื่องของปริมาณ คุณภาพผลผลิต ต้นทุนการผลิต และการตลาด ในปี 2558 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มีนโยบายที่เน้นให้ความสำคัญในเรื่องการลดต้นทุนการผลิต โดยให้เกษตรกรรายย่อยมีการรวมกลุ่มและรวมแปลงการผลิตของเกษตรกรเป็นแปลงใหญ่ เพื่อก่อให้เกิดกิจกรรมลดต้นทุนการผลิตตามที่กำหนด และสามารถวัดผลสัมฤทธิ์ได้อย่างเป็นรูปธรรม

กรมส่งเสริมการเกษตร ได้นำการดำเนินการส่งเสริมการเกษตรในลักษณะแปลงใหญ่โดยได้นำวิธีการทำงานรูปแบบ MRCF system เป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินงาน ด้วยกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม และใช้พื้นที่เป็นศูนย์กลางการพัฒนา (Area - Based) เป็นหลักในการดำเนินงานในลักษณะบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีผู้จัดการพื้นที่เป็นผู้บริหารจัดการทุกกิจกรรมตลอดห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2558: น.2) โดยดำเนินการในพื้นที่ทั้ง 77 จังหวัด พื้นที่นำร่อง 219 จุด ดำเนินการในพื้นที่ 13 ชนิด โดยใช้หลักการลดต้นทุน การจัดการการผลิต และการตลาดร่วมกัน

จังหวัดอำนาจเจริญ มีการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อเข้าร่วมโครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ทั้งหมด จำนวน 50 แปลง มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ จำนวน 5,130 ราย พื้นที่ 68,636 ไร่ เป็นแปลงใหญ่ข้าว 32 แปลง เกษตรกร จำนวน 3,713 ราย พื้นที่เข้าร่วมโครงการ 57,211 ไร่ (สำนักงานเกษตรจังหวัดอำนาจเจริญ, 2561) เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน การใช้ปัจจัยการผลิตร่วมกันตลอดช่วงของการผลิต และมีการจัดการผลผลิต การตลาดในรูปแบบกลุ่ม เพื่อจัดการกับปัญหาเรื่องต้นทุนการผลิตที่สูง ในสภาวะที่สินค้าเกษตรมีราคาตกต่ำ

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงจำเป็นต้องศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อต้นทุนการผลิตของกลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่ กลุ่มนิคมการเกษตร บูรณาการข้าว ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน ซึ่งเป็นแปลงต้นแบบของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในพื้นที่จังหวัดอำนาจเจริญ เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางการส่งเสริมและพัฒนา ในเรื่องของปัจจัยที่มีผลต่อต้นทุนการผลิต ไปขยายผลต่อยอดการส่งเสริมการเกษตรรูปแบบแปลงใหญ่ ในพื้นที่จังหวัดอำนาจเจริญแปลงอื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรแปลงใหญ่ จังหวัดอำนาจเจริญ
2. เพื่อศึกษาความรู้ด้านการเกษตรของสมาชิกแปลงใหญ่เกี่ยวกับกระบวนการผลิตข้าวในรูปแบบการส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่
3. เพื่อศึกษาสภาพการส่งเสริมในกิจกรรมการดำเนินการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ จังหวัดอำนาจเจริญ
4. เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อต้นทุนการผลิตข้าวของเกษตรกรแปลงใหญ่ จังหวัดอำนาจเจริญ
5. เพื่อศึกษาปัญหา และข้อเสนอแนะต่อต้นทุนการผลิตข้าวของเกษตรกรแปลงใหญ่ จังหวัดอำนาจเจริญ



การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

กรอบแนวคิดการวิจัย



ภาพที่ 1.1 แบบจำลองกรอบแนวคิดการวิจัย



การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

ระเบียบวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) ประชากรที่ศึกษา คือ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ จังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งคือกลุ่มนิคมการเกษตรบูรณาการข้าวตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จำนวน 250 คน ขนาคกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 157 คน โดยสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงกับคณะกรรมการกลุ่ม และสุ่มแบบง่ายกับสมาชิก เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 5 ตอน ได้แก่ (1) สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร (2) ความรู้ด้านการเกษตรเกี่ยวกับระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ของเกษตรกร (3) สภาพการส่งเสริมการผลิตข้าวของเกษตรกรที่เกี่ยวข้องกับระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ (4) ข้อมูลการผลิตที่มีผลต่อต้นทุนการผลิตข้าวของเกษตรกรสมาชิกแปลงใหญ่ (5) ปัญหา และข้อเสนอแนะต่อต้นทุนการผลิตข้าวของเกษตรกรแปลงใหญ่ ทดสอบแบบสัมภาษณ์ โดยในตอนที่ 3 ระดับการได้รับการส่งเสริม มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ 0.830 และ ระดับความต้องการการส่งเสริม มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ 0.828 และ ในตอนที่ 5 ปัญหา และ ข้อเสนอแนะต่อการผลิตข้าวของเกษตรกรแปลงใหญ่ ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ 0.904 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบข้อมูลโดยใช้ t-test และจัดระดับโดยใช้เกณฑ์จากค่าน้ำหนักเฉลี่ย ดังนี้ ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.80 = ระดับน้อยที่สุด ค่าเฉลี่ย 1.81 – 2.60 = ระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 2.61 – 3.40 = ระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 3.41 – 4.20 = ระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.21 – 5.00 = ระดับมากที่สุด

ผลการวิจัย

1. สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ตอบแบบสอบถาม

1.1 สภาพพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกร เกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 53.32 ปี ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จบการศึกษาระดับประถมศึกษา และมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.81 คน

1.2 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจของเกษตรกร เกษตรกรมีแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.92 คน มีขนาดพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 19.14 ไร่ รายได้ในภาคเกษตรเฉลี่ย 73,600 บาท/ปี และมีรายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 50,300 บาท/ปี

1.3 สภาพพื้นฐานทางสังคมของเกษตรกร เกษตรกรส่วนมาก ร้อยละ 78.6 ไม่มีตำแหน่งทางสังคม โดยเกษตรกร ร้อยละ 66.23 เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรการเกษตร และเกษตรกรร้อยละ 9.7 เป็นคณะกรรมการบริหารแปลงใหญ่

2. ความรู้ด้านการเกษตรเกี่ยวกับระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ของเกษตรกร ได้แก่ หลักการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ การลดต้นทุนการผลิต การเพิ่มผลผลิต การเพิ่มคุณภาพผลผลิต การตลาด และการบริหารจัดการกลุ่ม พบว่าเกษตรกรส่วนมาก มีระดับความรู้ความเข้าใจในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 17.01 คะแนน เมื่อนำผลคะแนนของเกษตรกรมาพิจารณา พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 76.0 มีความรู้มากที่สุด รองลงมา ร้อยละ 24.0 มีความรู้มากที่สุด โดยเกษตรกรทั้งหมดมีความรู้เรื่อง การลดต้นทุนการผลิต ในประเด็นเป้าหมายของการดำเนินการแปลงใหญ่ ที่เกษตรกรต้องสามารถลดต้นทุนการผลิตได้ 20%

3. สภาพการได้รับส่งเสริมการผลิตข้าวของเกษตรกรที่เกี่ยวข้องกับระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ ได้แก่ ประเด็นวิธีการส่งเสริม ประเด็นเนื้อหาที่ส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตข้าวตามระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ เช่น ความรู้



การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

ด้านกระบวนการเข้าสู่การทำการเกษตรแปลงใหญ่ ความรู้ด้านการผลิตข้าว และความรู้ด้านตลาด เป็นต้น และประเด็นการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ

3.1 ระดับการได้รับส่งเสริม พบว่า เกษตรกรได้รับการส่งเสริมโดยการเยี่ยมเยียนเกษตรกรในพื้นที่ ในระดับมากที่สุด เนื้อหาที่ส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตข้าวตามระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก หัวข้อที่ได้รับการส่งเสริมมากที่สุดคือ การจัดการผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยว การสนับสนุนจากภาครัฐ อยู่ในระดับมากที่สุด คือการจัดหาตลาดให้กับสินค้า

3.2 ระดับความต้องการส่งเสริม พบว่า เกษตรกรต้องการให้ส่งเสริมผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ผ่าน Facebook มากที่สุด ประเด็นเนื้อหาที่ต้องการให้ส่งเสริมมากที่สุด คือ การแปรรูปผลผลิต และเกษตรกรต้องการให้ภาครัฐสนับสนุนการฝึกอบรมหลักสูตรเกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตมากที่สุด

4. ปัจจัยการผลิตที่มีผลต่อต้นทุนการผลิตข้าวของเกษตรกรสมาชิกแปลงใหญ่ ปัจจุบันการผลิตข้าวของเกษตรกรมีการแข่งขันทั้งด้านปริมาณ และคุณภาพ ดังนั้นการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อต้นทุนการผลิต จึงมีความจำเป็นต่อการผลิตข้าวเป็นอย่างมาก ในแง่ของการแข่งขันกับต่างประเทศ ซึ่งปัจจัยการผลิตที่มีผลต่อต้นทุนการผลิตข้าวของเกษตรกรสมาชิกแปลงใหญ่ประกอบด้วย

4.1 ปัจจัยด้านการผลิต เมื่อเปรียบเทียบการใช้ปัจจัยการผลิต ได้แก่ อัตราเมล็ดพันธุ์ ค่าปุ๋ยเคมี ค่าปุ๋ยอินทรีย์ และค่าน้ำมันหัวคิวภาพ ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ ก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (Sig 0.000) โดยค่าใช้จ่ายในการใช้ปุ๋ยอินทรีย์มีความแตกต่างมากที่สุด ($t=-42.069$) เกษตรกรร้อยละ 40.3 ทำนาหว่าน มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 595.97 บาท/ไร่ เกษตรกร ร้อยละ 37.0 ทำนาหยอด มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 500 บาท/ไร่ และการทำนาดำน้อยที่สุด ร้อยละ 22.7 มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 592.86 บาท/ไร่ วิธีการเก็บเกี่ยว เกษตรกร ร้อยละ 56.5 ใช้รถเกี่ยว ค่าจ้างแรงงาน เฉลี่ย 650 บาทต่อไร่ เกษตรกรร้อยละ 43.5 เก็บเกี่ยวโดยใช้คนเกี่ยว มีค่าจ้างแรงงาน เฉลี่ย 700 บาทต่อไร่

4.2 ปัจจัยด้านการตลาด เกษตรกรทั้งหมด จำหน่ายข้าวในลักษณะเป็นข้าวเปลือก (ร้อยละ 100.0) ราคาเฉลี่ย 14.01 บาท/กิโลกรัม เกษตรกรร้อยละ 57.1 จำหน่ายในลักษณะเมล็ดพันธุ์ ราคา 22 บาท/กิโลกรัม และจำหน่ายในลักษณะข้าวสาร (ร้อยละ 16.2) ราคา 27 บาท/กิโลกรัม ในการขนส่งสินค้าเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 1,077.92 บาท/ครั้ง เกษตรกรร้อยละ 53.2 ไม่ได้รับมาตรฐานสินค้า

4.3 ปัจจัยด้านการส่งเสริม พบว่าเกษตรกรได้รับการถ่ายทอดความรู้จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เกี่ยวกับ (1) เทคโนโลยีการลดต้นทุนและการเพิ่มประสิทธิภาพ เฉลี่ย 3.77 ครั้ง/ปี (2) การพัฒนาเกษตรกรและการพัฒนากลุ่ม เฉลี่ย 1.86 ครั้ง/ปี และ (3) การบริหารจัดการด้านการตลาด เฉลี่ย 1.84 ครั้ง/ปี เมื่อเกษตรกรได้รับการถ่ายทอดความรู้จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรแล้วเกษตรกรนำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติ มากที่สุด ร้อยละ 92.9 คือ การจำหน่ายผลผลิตร่วมกัน

5. ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อต้นทุนการผลิตข้าวของเกษตรกรแปลงใหญ่

ภาพรวมปัญหาเกี่ยวกับการผลิตข้าวของเกษตรกรแปลงใหญ่ อยู่ในระดับมาก (เฉลี่ย 3.51) เกษตรกรมีปัญหามากที่สุดในประเด็น การเพิ่มคุณภาพผลผลิต จากสาเหตุที่เกษตรกรขาดความรู้เรื่องมาตรฐานสินค้า โดยเกษตรกรได้มีข้อเสนอแนะให้มีการวางแผนการผลิตให้ได้มาตรฐานสอดคล้องกับความต้องการตลาด และภาครัฐควรสนับสนุนเกษตรกรให้มีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า



การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อต้นทุนการผลิตข้าวของเกษตรกรแปลงใหญ่ในจังหวัดอำนาจเจริญ สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร

1.1 ข้อมูลพื้นฐานทางสังคมของเกษตรกรแปลงใหญ่ในจังหวัดอำนาจเจริญ พบว่าเกษตรกรสองในสาม (ร้อยละ 64.9) เป็นเพศหญิง และมีอายุเฉลี่ย 53.32 ปี สอดคล้องกับ วันชัย ประยงค์หอม (2558, น.45) ได้ศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่อง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการดำเนินงานศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนในจังหวัดอำนาจเจริญ และสอดคล้องกับ ธนิตา อาษาธิ (2555, น.32) ได้ศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่อง การเปรียบเทียบกระบวนการผลิต ต้นทุน และผลตอบแทน ระหว่างการผลิตข้าวเปลือกและเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกร หมู่ 6 ตำบลหนองสามสี อำเภอเสนางคนิคม จังหวัดอำนาจเจริญ จากบริบทของจังหวัดอำนาจเจริญ (สำนักงานสถิติจังหวัดอำนาจเจริญ, 2559) พบว่าแรงงานในภาคเกษตร เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย และจากประสบการณ์การทำงานส่งเสริมในพื้นที่จังหวัดอำนาจเจริญ ในระยะเวลา 2 ปีที่ผ่านมา ทราบว่าในการประชุม หรือการสมัครเข้าร่วมโครงการต่างๆ เพศหญิงมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมมากกว่าเพศชาย ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่อายุมากกว่า 40 ปี แสดงให้เห็นว่าเพศหญิงมีบทบาทในการทำกิจกรรมทางการเกษตร อีกทั้งแสดงให้เห็นว่าแรงงานภาคการเกษตรกำลังก้าวเข้าสู่สังคมแรงงานผู้สูงอายุ หากมองในด้านประสบการณ์การทำงานย่อมเป็นผลดีต่อกิจกรรมการเกษตร

1.2 ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจของเกษตรกรแปลงใหญ่ในจังหวัดอำนาจเจริญ พบว่า เกษตรกรส่วนมาก (ร้อยละ 74.0) มีแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.92 คน เกษตรกรมีขนาดพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 19.14 ไร่ สอดคล้องกับ พชรินทร์ ภักดีกลาง (2556, น. 42) ได้ศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่อง การเปรียบเทียบกระบวนการผลิต ต้นทุน และผลตอบแทน ระหว่างการผลิตข้าวเปลือกและเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกร หมู่ 6 ตำบลหนองสามสี อำเภอเสนางคนิคม จังหวัดอำนาจเจริญ ที่เกษตรกรร้อยละ 73.7 มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนน้อยกว่า 3 คน แสดงให้เห็นว่า เมื่อเปรียบเทียบจำนวนแรงงานกับขนาดของพื้นที่ทำการเกษตรภายในจังหวัดอำนาจเจริญ เกษตรกร 1 ราย ต้องรับผิดชอบพื้นที่ถึง 6.6 ไร่ ทำให้การบริหารจัดการพื้นที่ไม่ทั่วถึง จำเป็นต้องจ้างแรงงานจากภายนอก ซึ่งการจ้างแรงงานก็ส่งผลไปยังต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น

2. ความรู้ความเข้าใจด้านการเกษตรเกี่ยวกับระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ของเกษตรกร

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีระดับความรู้ความเข้าใจด้านการเกษตรเกี่ยวกับระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ของเกษตรกรอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีความรู้ความเข้าใจในเป้าหมายของการดำเนินการแปลงใหญ่ คือ เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิต 20% ซึ่งสังเกตได้จากเกษตรกรภายในกลุ่มให้ความสนใจในการปลูกพืชปรับปรุงบำรุงดิน ได้แก่ ถั่วเขียว ถั่วพรี และปอเทือง รวมทั้งในปี 2560 สถานีพัฒนาที่ดินอำนาจเจริญได้สนับสนุนถั่วหมักให้กับเกษตรกรจำนวน 200 ราย และได้ให้ความรู้เรื่องการวิเคราะห์แผนการผลิตรายแปลง เพื่อให้เกษตรกรได้ใช้เป็นฐานในการวางแผนการผลิตเป็นแนวทางที่ช่วยกำหนดว่าเกษตรกรควรดำเนินกิจการไปในทิศทางใด ช่วยวิเคราะห์ศักยภาพของเกษตรกร สินค้า และพื้นที่ ในระยะเวลาต่างๆ ว่ามีจุดมุ่งหมายอย่างไร โดยนำเอาความคิดที่มีอยู่มาเขียนเป็นแผนธุรกิจที่เป็นจริงและสามารถปฏิบัติได้



การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

3. สภาพการส่งเสริมการผลิตข้าวของเกษตรกรที่เกี่ยวข้องกับระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่

3.1 ระดับการได้รับการส่งเสริม จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรได้รับการส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ด้วยวิธีการเยี่ยมเยียนให้คำปรึกษาแนะนำถึงในระดับพื้นที่มากที่สุด สอดคล้องกับระบบส่งเสริมการเกษตร (T & V System) ของกรมส่งเสริมการเกษตร ที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรลงพื้นที่พบปะเกษตรกรทั้งในลักษณะกลุ่มและรายบุคคล เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาตนเอง จัดถ่ายทอดความรู้ เทคโนโลยีที่เหมาะสมให้กับเกษตรกร และแก้ปัญหาของเกษตรกร การส่งเสริมด้วยวิธีดังกล่าวช่วยให้เกษตรกรสามารถวิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่-คน-สินค้า พร้อมกับพิจารณาแผนพัฒนาการเกษตรในระดับตำบล ปฏิทินส่งเสริมการเกษตร แผนงาน/โครงการที่ได้รับงบประมาณดำเนินการ เพื่อให้เกิดการบริหาร ก่อให้เกิดการจัดการทรัพยากรให้มีความสอดคล้องกับกลุ่มบุคคลและพื้นที่เป้าหมาย และจากการศึกษา ยังทราบว่าเกษตรกรได้รับการส่งเสริมความรู้ในเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยว และการจัดการราคาสินค้า มากที่สุด เนื่องจากเกษตรกรในแปลงใหญ่ กลุ่มนิคมการเกษตรบูรณาการข้าวตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ดำเนินการมาแล้ว 4 ปี เป็นแปลงใหญ่ต้นแบบของจังหวัดอำนาจเจริญ สมาชิกได้รับการอบรมจากหน่วยงานราชการต่างๆ มาอย่างต่อเนื่อง เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับหลักการของแปลงใหญ่ และมีความรู้เกี่ยวกับวิธีการผลิต แต่ในปี 2559 ราคาผลผลิตข้าวตกต่ำ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจึงได้ปรับเนื้อหาการส่งเสริมโดยเน้นการส่งเสริมความรู้ในเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อให้ผลผลิตของเกษตรกรมีคุณภาพที่ได้มาตรฐาน และการจัดการราคาสินค้า โดยเน้นให้เกษตรกรมีการปลูกข้าวที่มีคุณภาพดี และนำความรู้เกี่ยวกับการแปรรูปมาส่งเสริมเพื่อช่วยเพิ่มราคาผลผลิต

3.2 ระดับความต้องการส่งเสริม จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริม ผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมากที่สุด เนื่องจากปัจจุบันเกษตรกรส่วนใหญ่มีการติดต่อประสานงานผ่านสมาร์ตโฟน มีการตั้งกลุ่มเพื่อติดต่อประสานงานผ่านไลน์ หรือ Facebook ซึ่งการส่งเสริมด้วยวิธีดังกล่าวช่วยให้สามารถสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็ว ท่วงทันเหตุการณ์ และหาคำตอบและการสนับสนุนจากภาครัฐที่เกษตรกรต้องการให้ส่งเสริมมากที่สุด คือ การแปรรูปสินค้าโดยการจัดอบรมหลักสูตรที่เกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิต เพื่อเพิ่มราคาและช่องทางตลาดให้กับผลผลิตของเกษตรกร

4. ปัจจัยการผลิตที่มีผลต่อต้นทุนการผลิตข้าวของเกษตรกรสมาชิกแปลงใหญ่

จากการศึกษาเปรียบเทียบการใช้ปัจจัยการผลิตก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการ พบว่ากระบวนการของโครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ สามารถเข้าไปลดค่าใช้จ่ายในเรื่องของการใช้ปุ๋ยเคมี เกษตรกรมีการใช้ปุ๋ยเคมีน้อยลง โดยหันมาใช้วิธีการปรับปรุงบำรุงดินด้วยปุ๋ยอินทรีย์มากขึ้น เห็นได้จากค่าใช้จ่ายการซื้อปุ๋ยอินทรีย์ที่เพิ่มขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการ ส่วนวิธีการปลูกและการเก็บเกี่ยวเกษตรกรเลือกใช้การปลูกด้วยวิธีหว่าน เนื่องจากแรงงานภาคการเกษตรมีจำนวนน้อย และค่าจ้างแรงงานมีราคาแพง ซึ่งการหว่านช่วยให้เกษตรกรสามารถลดค่าใช้จ่ายในเรื่องของการจ้างแรงงานที่ราคาสูงและขาดแคลน เกษตรกรสามารถใช้เวลาที่เหลือไปทำกิจกรรมอื่นเพื่อสร้างรายได้เพิ่มเติมให้กับครอบครัวได้ และเกษตรกรได้มีการนำเครื่องจักรกลมาใช้ในการเก็บเกี่ยวทำให้เกษตรกรสามารถเก็บเกี่ยวได้รวดเร็วขึ้นทันเวลาที่เหมาะสมของการเก็บเกี่ยว ทำให้ข้าวมีคุณภาพดีตรงกับความต้องการของตลาด

5. ปัญหา และข้อเสนอแนะต่อการผลิตข้าวของเกษตรกรแปลงใหญ่

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรโครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ มีปัญหาในการเพิ่มคุณภาพผลผลิต คือเกษตรกรขาดความรู้เรื่องมาตรฐานสินค้า เห็นได้จากเกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับรองมาตรฐานสินค้า ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องจำหน่ายผลผลิตในรูปของข้าวเปลือกซึ่งมีราคาต่ำกว่าการขายในรูปของ เมล็ดพันธุ์ และการแปรรูปเป็น



การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

ข้าวสาร เมื่อพิจารณาความเหมาะสมของพื้นที่ในการเพาะปลูก พบว่า อำเภอหัวตะพาน มีพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการปลูกข้าวกว่า 35,346 ไร่ (สำนักงานเกษตรจังหวัดอำนาจเจริญ ,2561: น.23) ถือได้ว่ามากที่สุดในจังหวัดอำนาจเจริญ แต่พื้นที่ที่มีความเหมาะสมดังกล่าวกลับกลายเป็นพื้นที่ที่น้ำท่วมซ้ำซาก ทำให้เกษตรกรในพื้นที่ดังกล่าวไม่สามารถขอรับรองมาตรฐานการผลิตข้าวอินทรีย์ได้ จากปัญหาดังกล่าวเจ้าหน้าที่ส่งเสริมจึงต้องปรับเนื้อหาหลักสูตรที่จะส่งเสริมเกี่ยวกับเรื่องระบบการรับรองมาตรฐานสินค้า มาเป็นการแปรรูปสินค้าเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าแทน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ส่งเสริมการดำเนินงานของแปลงใหญ่กลุ่มนิคมการเกษตรบูรณาการข้าวตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ โดยนำผลวิจัยครั้งนี้ไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวางแผนการส่งเสริมการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

1.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1.1 การถ่ายทอดเทคโนโลยีการลดต้นทุนและการเพิ่มประสิทธิภาพ จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีนำความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดในเรื่องการลดอัตราการใช้เมล็ดพันธุ์กลับไปปฏิบัติมากที่สุด โดยการปรับวิธีการทำนา จากนาหว่านเป็นนาหยอดแทน เนื่องจากนาดำใช้แรงงานคน ส่งผลต่อต้นทุนการผลิตที่สูงเนื่องจากขาดแคลนแรงงาน ดังนั้น สำนักงานเกษตรจังหวัดและศูนย์วิจัยข้าว ควรส่งเสริมการนำเครื่องจักรกลมาใช้แทนแรงงานเกษตรและให้ความรู้ในเรื่องของการเลือกชนิดพันธุ์ข้าวให้เหมาะสมกับความเหมาะสมของพื้นที่ โดยกำหนดแผนในการส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ระดับตำบลลงไปพื้นที่เพื่อให้คำปรึกษา แนะนำกับเกษตรกรอย่างสม่ำเสมอ

1.1.2 การบริหารจัดการด้านการตลาด จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีปัญหาการผลิตสินค้าที่ไม่ได้มาตรฐาน ดังนั้น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกร มีการจัดอบรมเรื่องมาตรฐานการผลิต สำนักงานเกษตรจังหวัดในฐานะผู้จัดหลักสูตรการอบรมมีการวิเคราะห์วิเคราะห์ ความสามารถการผลิตของคน ให้สอดคล้องกับความเหมาะสมของพื้นที่ เพื่อจัดหลักสูตรการอบรมให้สามารถพัฒนาเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ในพื้นที่ที่น้ำไม่ท่วมควรส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์ และการผลิตเมล็ดพันธุ์ ส่วนพื้นที่น้ำท่วมให้ความสำคัญในการผลิตข้าวปลอดภัย และการแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า

1.1.3 การพัฒนาเกษตรกรและการพัฒนากลุ่ม จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรขาดการเชื่อมโยงปัจจัยการผลิตร่วมกัน ดังนั้น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับตำบลควรให้ความสำคัญในการให้คำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับกระบวนการบริหารจัดการแบบกลุ่ม ชี้แนะให้เกษตรกรเห็นว่าการรวมกลุ่มกันในการจัดซื้อปัจจัยการผลิต ช่วยในการลดต้นทุนการผลิตได้จริง อีกทั้งเกษตรกรยังมีอำนาจในการต่อรองราคากับพ่อค้า

1.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

1.2.1 ควรมีการศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารแปลงใหญ่ ในด้านต่างๆ

1.2.2 ควรมีการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่

1.2.3 ควรมีการศึกษาการดำเนินงานของคณะกรรมการแปลงใหญ่ ในแต่ละประเด็นแบบเจาะจงเพื่อหาประเด็นที่มีผลต่อความสำเร็จของการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่



การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2558). *คู่มือโครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2558*. กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร. กรมส่งเสริมการเกษตร.
- ดิเรก ฤกษ์ห่วย. (2561). นักส่งเสริมการเกษตรในยุคไทยแลนด์ 4.0 การอบรมเข้มเสริมประสบการณ์ มหาบัณฑิต วิชาเอกส่งเสริมการเกษตร 6 สิงหาคม 2561. นนทบุรี: สาขาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ทำนอง สิงคาลวณิช. (2514). การเกษตรกับการพัฒนา .กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รวมมิตรไทย.
- ธนิศา อาจชาลี. (2555) *การวิเคราะห์เปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนระหว่างการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์กับข้าวหอมมะลิแบบใช้สารเคมี ตำบลนาเวียง อำเภอสว่างคันคม จังหวัดอำนาจเจริญ ปี การเพาะปลูก 2554/55*. วิทยานิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- พัชรินทร์ รักดีกลาง. (2556). *การเปรียบเทียบกระบวนการผลิต ต้นทุน และผลตอบแทน ระหว่างการผลิตข้าวเปลือกและเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกร หมู่ 6 ตำบลหนองสามสี อำเภอสว่างคันคม จังหวัดอำนาจเจริญ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการทรัพยากรเกษตร) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วันชัย ประยงค์หอม. (2558). *ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการดำเนินงานศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนในจังหวัดอำนาจเจริญ . วิทยานิพนธ์ปริญญาส่งเสริมการเกษตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดอำนาจเจริญ. (2561). *ร่างแผนพัฒนาการเกษตรจังหวัดอำนาจเจริญ 4 ปี พ.ศ. 2561 - พ.ศ. 2564*.: กลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศ. สำนักงานเกษตรจังหวัดอำนาจเจริญ. กรมส่งเสริมการเกษตร.
- _____ (2561). *รายงานสรุปผลการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ จังหวัดอำนาจเจริญ . กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการผลิต. สำนักงานเกษตรจังหวัดอำนาจเจริญ. กรมส่งเสริมการเกษตร*.
- สำนักงานสถิติจังหวัดอำนาจเจริญ. (2559). ข้อมูลประชากรจังหวัดอำนาจเจริญ. สืบค้นเมื่อ วันที่ 25 เมษายน, 2561, จาก ชื่อเว็บไซต์: http://amnatchr.nso.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=78:2018-02-01-02-54-10&catid=105:2012-01-09-07-07-49&Itemid=510